

**DOMÈNECH I GIRBAU,
Lluís - SALA, Teresa-
Montserrat: *Del llibre
que Lluís Domènech i
Montaner no va escriure***

Valentí Serra de Manresa

**(Quaderns d'art i
natura, 3) Edicions
de la Universitat de
Barcelona, Barcelona,
2023.**

Dins de la col·lecció dels “Quaderns d’art i natura” que edita la Universitat de Barcelona amb el propòsit de relacionar imatges i textos vinculats al món de la naturalesa, acaba de sortir publicat aquest recull de textos inèdits acompanyats d’una selecció d’imatges que han estat escollides pels autors del conjunt de materials que el prestigiós arquitecte Lluís Domènech i Montaner (1849-1923) havia aplegat per tal d’elaborar un estudi sobre l’art romànic a Catalunya —que no arribà a publicar—, i que va efectuar a partir de les observacions i les anàlisis que realitzà entre els anys 1901 i 1906 dels paisatges, monuments i vestigis de la Catalunya medieval amb uns viatges d’estudi —molt ben preparats i de gran seriositat científica— que va fer amb l’objectiu de conèixer a fons edificis com ara el monestir de Sant Pere de Rodes a l’Alt Empordà (anys 1893 i 1905); els viatges a Sant Pere del Burgal i Santa Maria d’Àneu i altres esglésies del Pallars Sobirà (any 1904); l’anada a la Vall de Boí, a l’Alta Ribagorça, on estudià les esglésies de Barruera, Durro, Erill la Vall, Boí i Taüll; i finalment l’excursió científica a Sant Pere de Montgrony, al Ripollès efectuada l’any 1905.

L’interès per estudiar els edificis romànics en el seu context geogràfic, humà, social i constructiu, marcà les diverses sortides de recerca pels indrets de la Catalunya romànica que Lluís Domènech i Montaner programà amb els seus alumnes de l’Escola d’Arquitectura, en les quals tingueren la possibilitat de reproduir tècnicament les imatges, de tal manera que l’arquitecte s’havia de convertir en fotògraf; així, i tal com ho expressen els autors del llibre, “Si el dibuix era la manera d’observar i de sintetitzar els trets essencials de les coses, la fotografia, sens dubte, va revolucionar la forma de representar i conèixer la realitat” (p. 29).

Tenen un gran interès els resultats de la primera visita que Domènech i Montaner féu el 1903 al monestir de Sant Pere de Rodes. Les acurades descripcions aportades per l’arquitecte reflecteixen la gran capacitat d’observació i el coneixement de les tècniques constructives del romànic que posseïa i, alhora, esdevenen avui una font de primer ordre per conèixer l’estat en què es trobava el conjunt patrimonial del romànic català a finals del segle XIX (veg. pàgs. 39-44). No cal dir que tenen un interès prioritari les anotacions manuscrites que prefiguren la introducció del llibre sobre el romànic català que Domènech i Montaner no arribà a escriure, i que ell havia projectat per documentar les arrels de l’arquitectura catalana; un llibre que hauria contingut una introducció de caràcter històric i quatre parts dedicades als elements constructius, als elements decoratius, a les estructures i, finalment, als edificis. Precisament, aquesta introducció inèdita de caràcter històric ara l’editen els autors a la part final del volum que ressenyem (veg. pàgs. 85-108:

“Primitives construccions de la reconquesta des de Carlemany fins a Guifré I. Segles VIII i IX”), un text que posa de manifest com Domènech i Montaner esguardà l’arquitectura romànica com el testimoni més eloqüent de la cultura introduïda pels carolingis i que, al llarg de tres segles, marcà el territori català i en dissenyà l’estructura amb camins i rius, esglésies i monestirs, i àdhuc va crear relacions econòmiques d’àmbit municipal o de veïnatge que, finalment, contribuïren a definir el factor d’identitat de Catalunya.

Sembla que el llibre no s’arribà a escriure pel fet que l’any 1909, Josep Puig i Cadafalch, apropiant-se furtivament dels materials dipositats a l’Escola d’Arquitectura “va decidir dur a terme, sense comptar amb el seu mestre [Domènech i Montaner], la gran obra sobre l’arquitectura romànica a Catalunya” (p. 32). D’aquest fet se’n va doldre Domènech i Montaner en un article que publicà a la premsa: “Fa poc aquest senyor pretensions [: Puig i Cadafalch] va apropiat-se uns treballs sobre l’art romànic a Catalunya fets per senzills alumnes a la meua classe. Subrepticiament, sense permís dels autors ni de l’Escola [d’Arquitectura], els va sostreure de l’arxiu valent-se de la bona fe d’un auxiliar” (*El poble català*, 8 de maig de 1909). Amb l’ajut d’aquests materials sostrets, Josep Puig i Cadafalch, amb la col·laboració d’Antoni Falguera i de Josep Goday publicà, entre els anys 1909 i 1918 a l’Institut d’Estudis Catalans els volums de *L’arquitectura romànica a Catalunya*, que l’any 2001 foren reeditats en edició facsímil.

Els autors d’aquesta monografia, Lluís Domènech Girbau i Teresa-Montserrat Sala, acaben el seu estudi tot assenyalant que les notes inèdites, ara editades, de Domènech i Montaner “són un testimoni del procés de recerca historicoartística de l’arquitecte i de la seva visió del temps del romànic” (p. 110). Aquesta edició ens permet aproximar-nos a la mirada que Domènech i Montaner donà a l’art romànic inserit en el seu paisatge i marc natural.